ВІДШКОДУВАННЯ МОРАЛЬНОЇ ШКОДИ: СУДОВО-ПСИХОЛОГІЧНА ЕКСПЕРТИЗА, РОЗРАХУНОК РОЗМІРУ КОМПЕНСАЦІЇ ЗА ЗАВДАНІ МОРАЛЬНІ СТРАЖДАННЯ (МОРАЛЬНУ ШКОДУ) В СУДІ[1]

(мова оригіналу — російська; назву подано в перекладі)

Анотація. Позивачам у справах про моральну шкоду складно довести наявність, характер, глибину й тяжкість страждань, а надто їх грошовий еквівалент: якщо майнову шкоду підтвердити відносно просто, то з моральною все значно складніше. Відштовхуючись від статей 22 і 23 Цивільного кодексу України, редакція журналу обґрунтовує, що встановлення факту заподіяння моральної шкоди та визначення можливого розміру компенсації належать до компетенції судово-психологічної експертизи, і пояснює учасникам справ, як цю експертизу ініціювати. Описано інструментарій атестованого судового експерта-психолога: діагностично орієнтовану бесіду, психодіагностичні тестові методики, докладний аналіз ситуації та її впливу на психологічний стан підекспертного, вивчення медичних документів і показань свідків. За результатами дослідження експерт визначає обсяг, характер, глибину, ступінь, інтенсивність і тривалість фізичних і душевних страждань, від яких залежить можливий розмір компенсації. Наведено судову методику психологічного дослідження у справах про заподіяння особі моральних страждань і відшкодування моральної шкоди (реєстраційний код 14.01.75, рішення про державну реєстрацію від 18.01.2019): за нею мінімальний можливий розмір компенсації за фактом образи становить 6 мінімальних заробітних плат, а інші порушення прав позивача оцінюються понад 9–12 мінімальних заробітних плат (з 1 вересня 2020 р. мінімальна заробітна плата дорівнювала 5000 грн). Розглянуто три процесуальні шляхи: експертиза за замовленням учасника справи (ст. 106 ЦПК України), за ухвалою суду та за постановою слідчих органів у випадках, коли моральна шкода презюмується (ст. 1167, 1173, 1174 ЦК України). Подано типові питання експертові українською та російською мовами, сформульовані на підставі Науково-методичних рекомендацій, затверджених наказом Мін'юсту від 08.10.1998 № 53/5. За оцінкою редакції, у 2020 р. про можливість такої експертизи знали лише близько 5 % позивачів, тому матеріал має просвітницьку мету; практично важливою є порада замовляти експертизу лише в судових експертів-психологів, внесених до Державного реєстру атестованих судових експертів.

Ключові слова: моральна шкода, відшкодування моральної шкоди, моральні страждання, судово-психологічна експертиза, розмір компенсації, мінімальна заробітна плата, висновок експерта, Цивільний процесуальний кодекс України, атестований судовий експерт, питання експертові.

Compensation for Non-Pecuniary (Moral) Damage: Forensic Psychological Examination and Calculation of Compensation for Moral Suffering in Court

Abstract. Claims for non-pecuniary (moral) damage remain hard to prove: unlike property loss, which is relatively easy to substantiate, the existence, nature, depth and severity of suffering, and above all its monetary equivalent, are difficult to establish. Starting from Articles 22 and 23 of the Civil Code of Ukraine, the journal's editorial board argues that establishing the fact of moral harm and the possible amount of compensation falls within the competence of forensic psychological examination, and explains how parties can initiate it. The paper outlines the methods of a certified forensic psychologist: a diagnostically oriented interview, psychodiagnostic tests, a detailed analysis of the situation and its effect on the examinee's psychological state, and a review of medical records and witness state-

ments. On this basis the expert assesses the scope, character, depth, intensity and duration of physical and emotional suffering. The paper refers to the forensic methodology registered by the Ministry of Justice of Ukraine (code 14.01.75, registration decision of 18 January 2019), under which the minimum possible compensation for an insult equals six minimum monthly wages, while other violations of the claimant's rights exceed 9–12 minimum wages. Three procedural routes are described: an examination commissioned by a party under Article 106 of the Civil Procedure Code of Ukraine, appointment by a court, and appointment by investigators where moral harm is presumed (Articles 1167, 1173 and 1174 of the Civil Code). Model questions to the expert, based on the Ministry of Justice guidelines approved by Order No. 53/5 of 8 October 1998, are provided. The editors estimate that only about 5% of claimants in 2020 knew of this type of examination and advise commissioning it only from experts entered in the State Register of Certified Forensic Experts.

Keywords: non-pecuniary damage, moral damage compensation, moral suffering, forensic psychological examination, amount of compensation, minimum wage, expert opinion, Civil Procedure Code of Ukraine, certified forensic expert, questions to the expert.

Вперше оприлюднено: *сайт журналу «Судово-психологічна експертиза», 29.10.2021.*

Повний текст

Судебно-психологическая экспертиза, именно тот вид экспертизы, которая устанавливает факт нанесения морального ущерба и определяет его размер в денежном эквиваленте. При ее исполнении, аттестованным судебным экспертом психологом проводится судебная психологическая диагностически ориентированная беседа, применяются психодиагностические тестовые методики с потерпевшим, в деталях анализируется сложившаяся ситуация и ее влияние на психологическое состояние подэкспертного, изучаются медицинские документы, показания свидетелей и т.д.

По результатами изучения судебным экспертом психологом устанавливается объем, характер, глубина, степень, интенсивность и продолжительность физических и душевных страданий, которые влияют на размер денежного эквивалента морального вреда и определяется возможный размер компенсации в следствии причиненных страданий. Судебно-психологическая экспертиза в городе Киеве и Украине проводится согласно официальной методики, которая включена в Реестр методик проведения судебных экспертиз, зарегистрированных Министерством юстиции Украины. Судебная методика введена в действия с января 2018 года.

Как показывает практика, при наличии заключения судебной психологической экспертизы, шансы на подтверждение и взыскание суммы морального ущерба существенно увеличиваются.

К сожалению в Украине назначение судебно-психологической экспертизы по определению размера возможной компенсации за причиненные моральные страдания это пока еще "тайное" знание избранных адвокатов (юристов), которое согласно статистике известно около 5 процентам истцам от всех поданных исков о взыскании морального вреда в 2020 году. При том, что согласно судебной **Методики психологического исследования по делам о причинении моральных страданий лицу и возмещения морального вреда (регистрационный код 14.01.75),** дата принятия решения о государственной регистрации - 18.01.2019, минимальный размер возможной компенсации за причиненные моральные страдания может составлять **6 минимальных заработных плат** (далее - МЗП) по факту оскарбления. Все остальные нарушения прав истца составляют больше 9-12 МЗП. С 01 сентября 2020 года размер минимальной заработной платы составляет 5000 гривен.

Надеемся данная статья расширить круг "избранных" знающих как цивилизованно добиться компенсации за причиненные моральные страдания используя современные психологические знания в области судебно-психологической экспертизы в Украине.

Судебно-психологическая экспертиза поможет:

- определить факт нанесения морального вреда;

- определить размер морального ущерба в денежном эквиваленте.

Судебно-психологическая экспертиза проводится:

- по заявлению физических лиц (статья 106 Гражданско-процессуального кодекса Украины).

- по определению суда (требуется обоснование в соответствии со статьей 84 Гражданско-процессуального кодекса Украины почему вы самостоятельно не можете назначить экспертизу согласно статьи 106 Гражданско-процессуального кодекса Украины);

- по постановлению следственных органов (в случаях когда полученный моральный вред презюмируется, а именно пункт 2 части 2 статьи 1167, 1173, 1174 Гражданского кодекса Украины).

Стаття 1167. Підстави відповідальності за завдану моральну шкоду

2. Моральна шкода відшкодовується незалежно від вини органу державної влади, органу влади Автономної Республіки Крим, органу місцевого самоврядування, фізичної або юридичної особи, яка її завдала:

1) якщо шкоди завдано каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю фізичної особи внаслідок дії джерела підвищеної небезпеки.

Стаття 1173. Відшкодування шкоди, завданої органом державної влади, органом влади Автономної Республіки Крим або органом місцевого самоврядування

1. Шкода, завдана фізичній або юридичній особі незаконними рішеннями, дією чи бездіяльністю органу державної влади, органу влади Автономної Республіки Крим або органу місцевого самоврядування при здійсненні ними своїх повноважень, відшкодовується державою, Автономною Республікою Крим або органом місцевого самоврядування незалежно від вини цих органів.

2. Особливості відшкодування шкоди, завданої у результаті виведення неплатоспроможного банку з ринку/ліквідації банку на підставі протиправних (незаконних) індивідуальних актів Національного банку України, Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, Міністерства фінансів України, Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку, рішень Кабінету Міністрів України особам, які на дату прийняття таких індивідуальних актів або рішень, відповідно, мали статус учасників такого банку, встановлюються Законом України "Про банки і банківську діяльність" та Законом України "Про систему гарантування вкладів фізичних осіб" {Статтю 1173 доповнено частиною другою згідно із Законом № 590-IX від 13.05.2020}.

Стаття 1174. Відшкодування шкоди, завданої посадовою або службовою особою органу державної влади, органу влади Автономної Республіки Крим або органу місцевого самоврядування

1. Шкода, завдана фізичній або юридичній особі незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю посадової або службової особи органу державної влади, органу влади Автономної Республіки Крим або органу місцевого самоврядування при здійсненні нею своїх повноважень, відшкодовується державою, Автономною Республікою Крим або органом місцевого самоврядування незалежно від вини цієї особи.

Стоимость психологической экспертизы определяется в каждом конкретном случае в зависимости от категории сложности психологической экспертизы, количества вынесенных на экспертизу экспертных вопросов и объема предоставленных материалов.

Экспертные вопросы, которые могут выносится на разрешение судебно-психологической экспертизы для установления факта причинения моральных страданий и возможного размера его компенсации на основании Научно-методических рекомендаций по вопросам подготовки и назначения судебных экспертиз и экспертных исс-

ледований, утвержденных приказом Министерства юстиции Украины от 08.10.1998 № 53/5 (с изменениями):

На украинском языке:

1. Чи є ситуація, що досліджується за справою, психотравмувальною для особи (прізвище, ім'я та по батькові)? Якщо так, то чи завдані особі (прізвище, ім'я та по батькові) страждання (моральна шкода)?

2. Чи спричинені особі (прізвище, ім'я та по батькові) страждання (моральна шкода) за умов ситуації (зазначаються умови ситуації), що досліджуються у справі? Якщо особі (прізвище, ім'я та по батькові) завдані страждання (моральна шкода), який можливий розмір становить грошова компенсація за завдані страждання (моральну шкоду)?

На русском языке:

1. Является ли ситуация, исследуется по делу, психотравмирующей для лица (фамилия, имя и отчество)? Если да, то причинены ли лицу (фамилия, имя и отчество) страдания (моральный вред)?

2. Были ли причинены лицу (фамилия, имя и отчество) страдания (моральный вред) в условиях ситуации (указываются условия ситуации), которые исследуются в деле? Если лицу (фамилия, имя и отчество) были причинены страдания (моральный вред), то какой возможный размер составляет денежная компенсация за причиненные страдания (моральный вред)?

Кто может назначить судебно-психологическую экспертизу? В гражданском судопроизводстве - участник дела может назначить экспертизу самостоятельно на основании части 1 статьи 106 ГПК Украины, участник дела вправе подать в суд заключение эксперта, составленный по его заказу.

Важно! Для избежания ситуаций не признания проведенной экспертизы, заказывать проведение судебно-психологической экспертизы нужно у аттестованных Министерством юстиции Украины судебных экспертов психологов, которые включены в государственный реестр аттестованных судебных экспертов.

Обращаем внимание на выделенные редакционной коллегией журнала - Четыре ключевые постановления Верховного Суда по установлению размера возмещения морального вреда аттестованными судебными экспертами психологам в 2020 году

Список областей и областных центров в которых может проводится независимая киевская судебно-психологическая экспертиза:

Винницкая (Винница), Волынская (Луцк), Днепропетровская (Днепр), Донецкая (Мариуполь), Житомирская (Житомир), Закарпатская (Ужгород), Запорожская (Запорожье), Ивано-Франковская (Ивано-Франковск), Киевская (Киев), Кировоградская (Кропивницкий), Луганская (Северодонецк), Львовская (Львов), Николаевская (Николаев), Одесская (Одесса), Полтавская (Полтава), Ровненская (Ровно), Сумская (Сумы), Тернопольская (Тернополь), Харьковская (Харьков), Херсонская (Херсон), Хмельницкая (Хмельницкий), Черкасская (Черкассы), Черниговская (Чернигов), Черновицкая (Черновцы).

Традиційно, нагадуємо користувачам журналу, що науковий журнал запроваджує надання послуг **«Консультація»: запит на проведення судово-психологічної екс-**

пертизи за різними підставами, у тому числі із застосуванням поліграфа на замовлення зацікавлених осіб, суду, правоохоронних органів згідно процесуальних кодексів. - URL: http://expertize-journal.org.ua/konsultacia **Телефон для термінового дзвінка судовому експерту:** +38 093 476 72 60 (Viber, Telegram, Whatsapp).

Звертаємо увагу, організація проведення професійних консультацій всім зацікавленим, здійснюється членом Президії Науково-консультативної та методичної ради з проблем судової експертизи при Міністерстві юстиції України, головним редактором журналу, атестованим судовим експертом психологом (поліграфологом), кандидатом психологічних наук, доцентом Назаровим Олегом Анатолійовичем.

Офіційній Інтернет-сайт щодо призначення та проведення судово-психологічної експертизи, судового експерта психолога (поліграфолога) Назарова О.А. (свідоцтво Міністерства юстиції України від 09.07.2020 №2035) - https://expertisekyivua.com/ukr

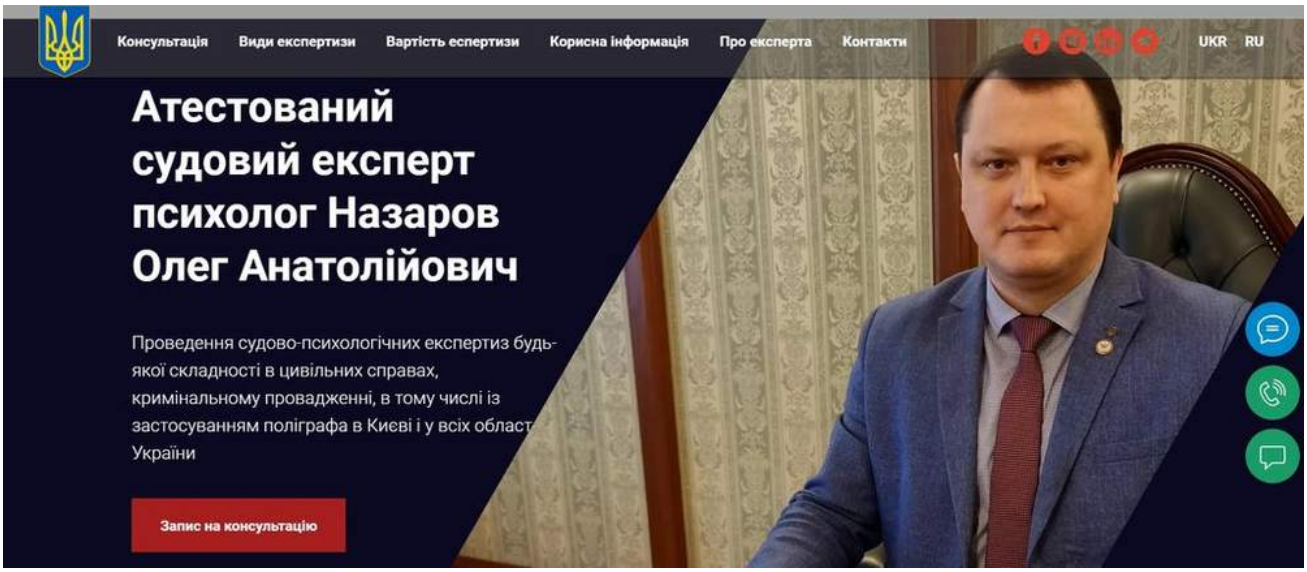

Офіційний Інтернет-сайт щодо призначення та проведення судово-психологічної експертизи із застосуванням поліграфа, тестувань на поліграфі в Україні за міжнародними стандартами (поліграф EyeDetect, розробник Converus Inc., USA): https://expert-nazarov.com

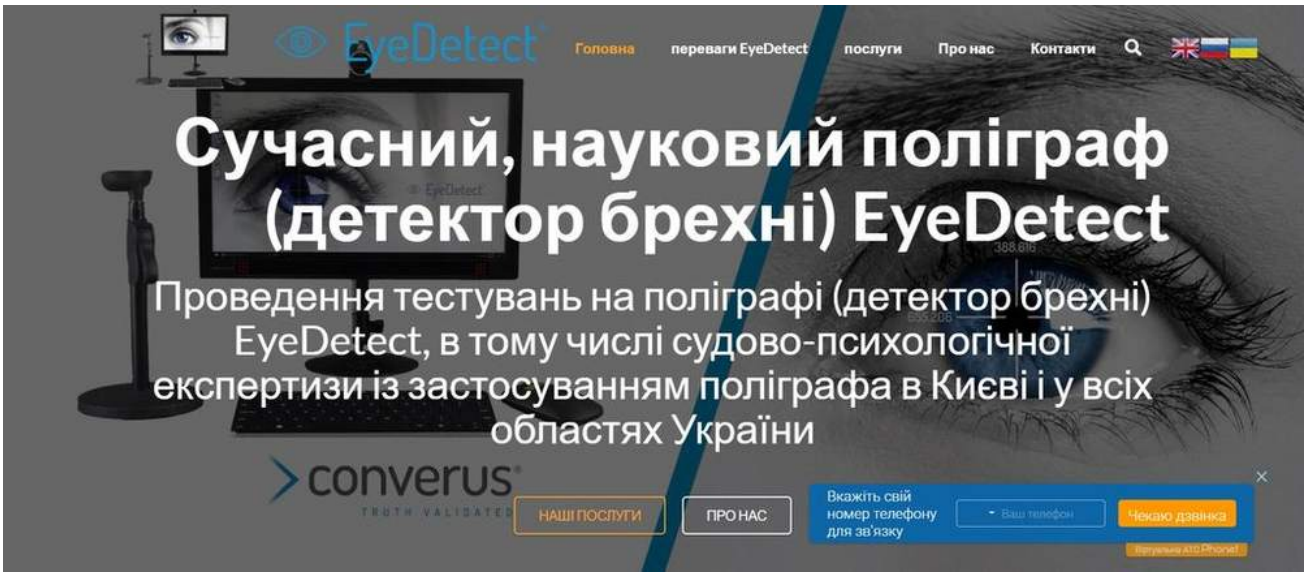

Додаткова інформація для ознайомлення:

Судово-психологічна експертиза емоційного стану особи для встановлення факту сильного душевного хвилювання у разі перевищення меж самооборони

Проверка (тестирование) на современном полиграфе EyeDetect, проведение судебно-психологической экспертизы с применением полиграфа в Киеве, Киевской области и других городах Украины - методические рекомендации

Онлайн консультация. Судебно-психологическая экспертиза по делам по определению места жительства ребенка. Какие вопросы задать эксперту?

Экспертное психологическое заключение для суда, органов опеки, в школу, детский сад в Киеве и Киевской области

В кримінальному і цивільному процесах здійснюється проведення певних актуальних напрямів судово-психологічної експертизи: довідкова інформація

Судово - психологічна експертиза: науково-методичні рекомендації Міністерства юстиції України

Проведение судебных психологических экспертиз с применением компьютерного полиграфа в городе Киеве, Киевской, Одесской, Николаевской областях и других регионах Украины

Независимая психологическая экспертиза в Киеве

References

1. Vidshkoduvannia moralnoi shkody: sudovo-psykholohichna ekspertyza, rozrakhunok rozmiru kompensatsii za zavdani moralni strazhdannia (moralnu shkodu) v sudi [Compensation for Non-Pecuniary (Moral) Damage: Forensic Psychological Examination and Calculation of Compensation for Moral Suffering in Court]. Sudovo-psykholohichna ekspertyza. Zastosuvannia polihrafa i spetsialnykh znan v yurydychnii praktytsi. 2023. Vol. 8, No. 6 (48). URL: https://expertize-journal.org.ua/vidshkoduvannia-moralnoi-shkody/5994-vozmeshchenie-moralnogo-vreda-sudebno-psikhologicheskaya-ekspertiza-raschet-razmera-kompensatsii-v-sledstvii-prichinennykh-moralnykh-stradanij-poluchennogo-moralnogo-vreda-v-sudoproizvodstve (onovlena versiia vid 29.10.2021). [in Ukrainian].